

Ragyogó fehér — üde
illat! Nem csoda, ha a
fehérneműszekrényből a tisztaság üde illata árad.

tiszta levegőről mondtam. Most néhány napig nem látjuk egymást. Szent Karácsony ünnepe lesz. (*Navidad.*) Ön látja, hogy azok az eszmények, amelyeknek jegyében és jelében a derék ostromló hadsereg az igen szép és összelőtt főváros falain kívülről küldi robbanó üdvözléit: milyen boldog és meleg karácsonyi ün-

nepeket készít elő a madridi gyerekeknek. Ön tudja, hogy van spanyolul jobb és bal. Ne nézzen se jobbra, se balra. Amit ezekből a gyerekekből ott látna, talán nem hangolná jókedvre. Nézzon egyenesen előre, tartsa eszében a színeket, ha netán kérdeznék.

A viszontlátásra! *Hasta la vista!*

ESTERHÁZY HERCEGEK

Írta: PÁSZTOR MIHÁLY

A Budavár visszafoglalását követő esztendőben, 1697 december 9-én I. Lipót magyar királlyá koronáztatta kilencéves fiát, Józsefet. Hetedhétországra szóló ünnep tette fényessé a koronációt, melynek költségei ugyancsak megdézsmáltak a kincstárt. A pozsonyi ünnepek egyik epizódja, hogy a császár hercegi rangra emelte Magyarországnádorát: gróf Esterházy Pált.

Ennek most épp kétszázötven esztendeje. Jóban-rosszban kilencvenhat esztendőig viselte a németbirodalmi hercegi címet az Esterházy-famillia öregebb fraknói ágának mindenkori majoreszkója; 1783 óta pedig — II. József jóvoltából — ennek az ágának minden férfi- és nőtagja egyaránt jogosult a hercegi cím használatára.

A harmadfél-százévesztendős évforduló most egyszerre ráirányítja a figyelmet az Esterházy-hercegek csudálatos, változatos, és meglepetésekkel teli történelmére, mesés gazdagságára; színes és ragyogó életére. Regényíró tollára való az Esterházy-ak története, melyből nem egy regény telik ki, hanem egész regénysorozat.

Katonák és diplomaták sorjázna a hatalmas dinasztia névsorában. Akad közöttük olyan is, nem egy, kinek akaratától függött az ország sorsa. Van közöttük két nádor, több tábornok, kancellár, országbíró, nagykövet; sőt egyik Esterházy herceget Magyarország királyául szemelte ki Napoleon, mikor a francia seregek 1809-ben az osztrák császár hadait szorongatták. Hét ágazatra bomlik a népes Esterházy-família. Az öregebb és az ifjabb fraknói ágazatra, a francia-ágra; a tatai, a cseklészi, a cseszneki és a zólyomi ágra, de a legelőkelőbb az előkelők között, a leggazdagabb a gazdagok között, mégis a hercegi ágazat, melynek majoreszkója valamikor közel egymillió holdon gazdálkodott. Igaz ugyan, hogy a fényűző élet költségei ebből az egymillió holdból sokat megették, úgyhogy a múlt században a felét a király engedélyével eladták. De azért a világháború előtt még mindig 402 ezer hold után fizetett adót

Esterházy herceg, ma pedig több mint 223 ezer hold után.

A család legkiválóbb tagja, legérdekesebb alakja Esterházy Miklós, a nádor, Pázmány Péter kortársa, az ellenreformáció egyik harcosa. Valamennyi Esterházy között ő a legtehetségesebb. Karrierje a legcsodálatosabb és legmeglepőbb. Ő indítja meg a hatalmasra nőtt familia szerencsésjét. Vagyonának, hatalmának, hírnevének alapjait ő rakja le. Apja: Pozsonyvármegye alispánja, ki tizennyolc esztendősi fiát elűzi házából, mert az evangélikus létére katolikussá lesz. 1610-ben a dúsgazdag Mágóczy Ferenc szolgálatába szegődik. Katonája és komornyikja a kassai főkapitánynak. Mágóczy né feleszeret a szép szál legénybe és mikor a következő esztendőben, 1611 november 11-én a gazda váratlanul meghal: Esterházy Miklós 1612 november 22-én, egy nappal a gyászév letelte után, Munkács várában megesküszik Mágóczy Ferenc özvegyével, a dúsgazdag Dersfy Orsolyával. Az irigyek természetesen nem nézték jószemmel ezt a házasságot. Megindult a pletykálkodás és megkezdődött a rágalomhadjárata. Alvinczy Péter, „Querela Hungariae” című pamfletjében még azzal sem ártalotta megvádolni, hogy Esterházy Miklós mérgezte meg Mágóczy Ferencet, csakhogy az a „Tulta matroná”-t elvehesse, mivel már korábban is viszonya volt. De ez még mind semmi. Thurzó Imre szemére lobbantotta, hogy szolga létére úrnőjét vette feleségül és ezáltal címre, vagyonra és hatalomra tett szert. Még közeli rokona: Pálffy Kata, Illésházy István nádor özvegye is rendkívül megütközött a sietős mátkaságon. Egyébként Esterházy Miklós nem hagyta magán száradni a rágalmakat s későbbi leveleiben oda-oda mondogatott Thurzó Imrének, megemlítvén, hogy a Thurzók elődei Krakóból származott polgárok voltak. „Az én szegény atyám, édes Thurzó uram — írja Esterházy — hazájának hasznos szolgája és fia vala, kinek nemessége ezelőtt negyedszáz esztendővel is szép nemességben

fénylett, kit nem pénzen vettek, mint sokan..."

Egyébként nem egészen hat és fél évig élt boldog házasságban Dersfy Orsolyával, ki már 1619-ben meghalt. Mivel pedig közben Thurzó Imre is elhalálozott: nem volt semmi akadály, hogy a 41 éves Esterházy Miklós Thurzó husz esztendő és módfelett gazdag özvegyét, bedeghi Nyáry Krisztinát 1624-ben feleségül vegye. A nagy vagyon birtokában egymásután érik a kitüntetések; az igaz viszont, hogy 1614 óta Magyarországon nem történik fontos ügy, melyben Esterházy Miklós-nak része ne lenne. Ő vitte keresztül, hogy Pázmány Pétert nevezzék ki primásná, ki később halálos ellenségévé válik. Esterházy maga viszont előbb országbíró, 1625-ben nádor és 1626-ban gróf lett. Főleg a diplomácia terén voltak nagy sikerei. Életének főfeladatát a szélső érdekek kiegyenlítésében látta. Nagy volt a politizálásban, de nagy volt a birtokszerzésben is. Hogy a Thurzó-vagyon családjának megszerezhesse: első házasságából származó István nevű fiát összeházasította második feleségének első férjétől való leányával, Thurzó Erzsébettel. A fiatal férj hozományul a Rozgonyi- és Thurzó-vagyon tetemes részét kapta. Ebből a házasságból született 1641-ben Esterházy Orsolya, kit tizenegy éves korában pápai diszpenzációval hat évvel idősebb nagybátyjával, gróf Esterházy Pállal esketett össze Szalkovics esztergomi kanonok. Az egybekelés azonban csak 27 hónap múlva, 1655 januárjában történt meg.

Esterházy Orsolya volt tehát első felesége annak az Esterházy Pálnak, kit a sponi országgyűlés 1681-ben nádorrá választott; I. Lipót király pedig 1687 december 9-én németbirodalmi hercegi rangra emelt. Huszonhétévi házasság után, 1682-ben meghalt Esterházy Orsolya és ugyanaz év augusztus 9-én, négy hónappal első felesége halála után, gróf Esterházy Pál nádor oltárhoz vezette második feleségét: Thököly Évát, a „kuruc király” Thököly Imre 23 éves testvérhugát. A kuruc felkelés, melynek sógora volt a vezére, úgy látszik nem túlságosan zavarta a nádort a házasságkötésben. Talán az sem zavarta, hogy ellenségei azzal vádolták, hogy a Thököly-vagyon egy részéhez akart hozzájutni, azért sietett a második házasságát. Annyi bizonyos, hogy Pál herceg még szenvedélyesebb vagyongyűjtő és birtokszerző volt, mint az apja, Miklós nádor. A kincstár kezére jutott elkobzott birtokok negyedrészt Esterházy Pál nádor kapta adományképpen. Ez is hozzájárult, hogy Thököly Imre, ki nagyon szeretett volna kibékülni Lipót császárral: nem tudott eljutni a békéig, mert sógorának, Esterházy Pálnak ez a kibékülés nem volt érdekében. Kibékülés esetén ugyanis vissza kellett volna adni a lefoglalt Thököly-birtokot.

Kétszázötven esztendővel ezelőtt, I. József király koronációja alkalmával kapta meg Esterházy Pál a hercegi címet, egyelőre csak a maga személyére. A kitüntetés díja — mint a végrendeletből kiderül — 27 ezer forint volt. Nagyon vágyódott erre a címre a nádor. Gyakran szorgalmazta. 1683-ban például így ír a királyhoz: „S ha jelen körülmények között kénytelen-kelletlen meg kell adni Thökölynek a hercegi címet, méltányosnak látnám, ha előbb még a nádor díszítettnek fel e címmel.” 1864-ben pedig: „Hímezzé nélkül hirdetem, hogy Thököly kegyelmet fog nyerni és hercegi címet... remélvén, hogy megronsolt szolgáját felsegíteni s azon címmel, melyet a rossznak kútforrása, Thököly magának követel, feldíszesíteni, kegyes leend.” A hercegi cím utáni vágyódásáért sógora, Thököly Imre az 1688-ban kiadott kiáltványában megrója a nádort: „Szégyen, gyalázat, hogy egy Esterházy a római birodalmi hercegének címe után eseng, mintha bizony Magyarország nádorának méltósága nem volna hasonlatlanul több annál.”

Kiváló politikus, nagyon tehetséges ember volt, de végtelenül hiú. És nem is nyugodott addig, míg meg nem kapta a hercegi címet. Sajnos, a magánélete sem volt olyan, hogy példaképül szolgálhatott volna. Házassága is tele botrányal. Felesége elköltözött a nádor házából. Külön él és azzal vándolja a nádort, hogy meg akarta mérgezni. Később látszólag kibékülnek ugyan, de Esterházy Pál végezetül zárdába csukhatja a feleségét.

Esterházy Pál deli szép ember volt. Szerette a zenét, maga is nótaköltő volt.

Szerette a táncot és kelleténél jobban szerette a bort. Elrészegedett. Élete végén lelkileg, testileg összeroppant. Tekintélye összezsugorodott. A szatmári békét még megérte, III. Károlyt még ő koronázta,

de a rákövetkező évben, 1713-ban meghalt, akkora mammut-vagyont hagyván maga után, melynek jövedelme túlon túl elég hhozá, hogy ragyogóvá tegye az Esterházyak hercegi címerét.

Maurice Rostand és legújabb színi legfrissebb film karácsonyi újdonságok

Párizs, december.

Itt van előttem az egyik legismertebb és legszámottevőbb francia kritikusnak, Fortunat Strowskynak tegnapi cikke, amelyben megállapítja, hogy a mai kor színházi műbírálója nem az többé, aki hajdan volt. A modern hírlapírás, szabályai az irodalmi elméletek színházi delegátusát — egyszerű informátorra, riporterré degradálták, vagy léptették elő. Kétszeresen áll ez arra nézve, aki párizsi színházokról — külföldi közönségnek számol be. Nagyzási hőbort kellene hozzá, hogy az ember Párizsban bemutatott darabokról Budapestre kritikát írjon. Annál inkább, mert ilyenkor karácsony felé, július tizenegyedik éjszaka égboltjára emlékeztet a francia főváros firmamentuma. Július tizenegyedik itt nemzeti ünnep, amelyet valamennyi kerület önálló tűzijátékkal avat fényesebbé. Minden térről, hídról szebbnél-szebb rakéták, csokrok futnak a magasba. A néző azt sem tudja, melyik felé fordítsa arcát.

Nagy Katalin magánélete az Odeonban

A színházakban is ugyanígy rakétáznak mostanában, ünnepvárás idején a frissebbnél frissebb újdonságok. Van olyan, amelyik gyorsan kihamvad, van, amelyik sokáig megvilágítja maga körül a felhőket. Láttam például Maurice Rostand legújabb drámáját, amely Nagy Katalin utolsó esztendeit viszi színpadra. (Nevezetesen az *Odeon* színpadára.) A közönség és az író szerencséjére a mű öt képe közül csak egyetlen egy íródott versben, a többi prózában szavalják. Az ifjú Rostand tudniillik — nem hiába költő (anya és költőanya gyermeke) — elveszti lába alól a talajt, sőt a világot jelentő deszkákkal való kontaktust is, mihelyt rimokban beszélgeti személyeit.

Egy francia író, aki Budapest utolsó

Ez magyarázza meg, hogy egy kiváló francia szerző, Denys Amiel, aki sorozatos sikereket ért el a *Saint Georges* színházban s akinek a *Virágzó asszony* című drámája Budapesten is meleg fogadtatásra lett, lemondott arról, hogy legújabb művét Párizsban, eddigi diadalai színhelyén mutassa be, és főleg azért, mert nem talált megfelelő színésznőt új darabja hősnője számára. Így aztán, megfelelő címszereplő híján, a *Mon Ami* című darab ősbemutatója nem a *Saint Georges* színházban, hanem — Budapesten lesz. Csak a magyarországi premier után fogják színrehozni Párizsban, feltéve, hogy akkorra sikerül az írónak és a direktoroknak felfedezniök egy új tehetséget.

Egyelőre telt házak mellett megy Denys Amielnek a sorban utolsóelőtti háromfelvonásosa, a *Család* (Famille), amelyet leánya, Amiel-Pétry asszony társaságában írt. Tudjuk, hogy Franciaországban a család szent és sérthetetlen; a családi élet dícséretesen intenzív. Az író és leánya tehát, akik már magával a harmónikus együttműködésükkel is példáját és tanujelét adják annak, hogy kellőképpen tisztelik a házi isteneket, a közönség szájafeje szerint való csemegét hoztak, amikor a családi összetartás erejére épített s azt dicsőítő művet alkottak.

A darab arról szól, hogy a Tavernier-házaspár, amelynek öt gyermeke és megfelelő vagyona van — az atya „tévedése” következtében tönkremegy. Az első felvonásban a családi tanácsot látjuk, amelyen a szülők közlik csemetéikkel a szomorú hírt. A két fiú és három leány elhatározzák, hogy eddigi fényűző, semmittevő életük helyett dolgozni fognak. A második és harmadik felvonásban látjuk, hogy terveik sikerültek. Az egyik fiú reklámversikéket gyárt. A másik mint csarnoki árus keresi kenyerét. A leányok is elhelyezkedtek. Csak a legfiatalbikkal, Nicole-lal van némi baj. Túlságosan sokat keres, túlságosan drága toalettet visel és túlsokat van együtt egy gazdag amerikaival. Amikor testvérei vallatásra fogják, miért távolodott el tőlük, azzal okolja meg viselkedését, hogy anyjuknak tiltott viszonya van s ez keserítette el.

Csak a harmadik felvonásban derül ki, hogy az ismeretlen férfiú, akivel Nicole bizalmas kettesben látta Madame Tavernier-t